

Edenberättelsen – del ett

Jag kommer i en serie artiklar att ta er med på en vandring genom urhistorien, från skapelsen fram till Abraham. Urhistorien utgör en fantastisk texthelhet skriven med enastående finess och litterär briljans. I den här artikelserien kan jag bara lyfta fram en liten del av det som är intressant. Jag kommer inte heller att diskutera olika tolkningar eller presentera vad jag grundar mina påståenden på. Den som blir intresserad av att läsa mer kan vända sig till www.urhistorien.com där allt material jag bygger artiklarna på finns publicerat. Materialet kan även beställas i bokform.

Skapelseberättelsen

I en tidigare artikel i Sändebudet har jag redan presenterat den inledande skapelseberättelsen. Därför lämnar jag den därhän förutom följande korta resumé.

Skapelseberättelsen är fullständig unik bland alla kända berättelser. Min analys visar entydigt att texten inte ger stöd för tanken att berättelsen är en bearbetning av andra kända skapelseberättelser.

Skapelseberättelsen inleds med en introduktion i 1 Mos 1:1–2 där det konstateras att Gud – en okänd tid tidigare – skapat hela universum. Jorden var dock fortfarande öde och tom, alltså dysfunktionell. I 1 Mos 1:3 börjar sedan den egentliga berättelsen då jorden under sex skapelsedagar görs beboelig och fylld av liv. Höjdpunkten i berättelsen är när människan skapas som Guds avbild. Texten gör klart att människan inte är mannen eller kvinnan ensam. Människan, Guds avbild, är mannen och kvinnan tillsammans. Att vara Guds avbild innebär att vara Guds representant på jorden, hans ambassadör. Människan ges ansvar att råda över skapelsen. Skapelseberättelsen gör det också tydligt att allting skapas för människans skull. Detta är helt unikt i jämförelse med andra skapelseberättelser där människan skapas som gudarnas tjänare. I slutet av dag sex konstaterar Gud att allt var mycket gott och dag sju görs det tydligt att allt var klart och färdigställt. Den planet som ännu var livlös och dysfunktionell i introduktionen är nu fylld av liv och en perfekt plats att leva på.

Så slutar den första enheten i urhistorien och nästa enhet tar vid: himmelens och jordens fortsatta historia som utgörs av två helheter: Edenberättelsen och historien om Kain och Abel.

Edenberättelsen

Edenberättelsen, som omfattar 1 Mos 2:4–3:24, inleder således Bibelns andra enhet efter den inledande skapelseberättelsen. Det finns flera intressanta frågor som man kan ställa vad gäller förhållandet mellan de två inledande berättelserna. Bl.a. följande fyra frågor kommer jag att svara på i mina tre artiklar om Edenberättelsen:

1. Är det en fortlöpande berättelse eller två olika?
2. Är det två skapelseberättelser?
3. Vad är syftet med Edenberättelsen?
4. Är berättelserna i harmoni eller motsäger de varandra?

Bibels kapitelindelning är inte lyckad vad gäller urhistorien. Den som gjorde kapitelindelningen förstod inte hur den s.k. toledot-formeln användes av författaren. Toledot är ett hebreiskt ord som kommer från betydelsen föda fram. Det används i hela första Mosebok för att markera att nu börjar en ny enhet. I Svenska Folkbibeln är den formeln översatt som ”fortsatta historia”. Folkbibeln tydliggör korrekt var de olika enheterna börjar, så är tyvärr inte fallet med Bibel 2000.

Svaret på den första frågan fås redan av att toledotformeln dyker upp i 1 Mos 2:4. Det är alltså inte en fortlöpande enhet med en lång berättelse utan det är två separata enheter.

Edenberättelsen är inte en direkt fortsättning av skapelseberättelsen. Det är ny berättelse vars syfte inte är att beskriva skapelsen en gång till. Jag återkommer till vad syftet är i den tredje artikeln i serien.

Berättelserna i GT är ofta uppbyggda så att först ges en introduktion som klargör situationen innan den egentliga handlingen tar vid. I en introduktion används inte berättarformen, som kallas imperfekt konsekutiv, utan andra verbformer.

Om man granskar Edenberättelsens inledning så kan man identifiera en introduktion. Den utgörs av 1 Mos 2:4–6 som i min översättning lyder:

Detta är den fortsatta historien om himmelen och jorden.

Vid skapandet av dem, när HERREN Gud var att färdigställa jord och himmel, men innan alla fältens växter ännu fanns på jorden. Ja, innan alla fältens gröna örter ännu hade sprungit upp för att HERREN Gud inte hade låtit det regna över jorden och människa inte fanns för att bruka marken.

Men ett flöde vällde upp från jorden och den vattnade hela ytan av marken.

Den första meningen är en överskrift varefter introduktionen följer. I den beskrivs förhållandena innan den egentliga berättelsen inleds i 1 Mos 2:7. Jorden och mycket annat är skapad, men allt är inte färdigställt. Orsaken till detta anges också. Människan var ännu inte skapad och Gud hade inte låtit det regna på jorden. Man kan säga att Edenberättelsen inleds i slutet av skapelseprocessen.

I introduktionen sammanlänkar författaren mycket tydligt till skapelseberättelsen. Introduktionen har samma struktur som den introduktion som finns i skapelseberättelsen. Av de 43 hebreiska ord som utgör introduktionen i Edenberättelsen återfinns 26 ord i skapelseberättelsen. I de två första meningarna, fram till himmel, i Edenberättelsen återfinns alla ord i skapelseberättelsen förutom ”detta är den fortsatta historien” och ”när HERREN”.

Den här tekniken, att sammanlänka med en tidigare enhet genom att använda ord och teman som förekom i den tidigare, används vid varje ny enhet i urhistorien. Det som gör detta speciellt intressant är att i den akademiska teologin är en vanlig uppfattning att Edenberättelsens författare inte visste något om skapelseberättelsen. Texten ger dock inte stöd för den uppfattningen. Den harmonierar istället med uppfattningen att Edenberättelsens författare inte bara kände till utan mycket medvetet sammanlänkar med skapelseberättelsen.

Eden – inget sagornas paradīs

Efter introduktionen inleds den egentliga berättelsen i 1 Mos 2:7 med att meddela att Adam skapas av stoft från marken och placeras i den trädgård Gud anlagt i Eden. Eden beskrivs inte som sagornas mytologiska paradīs. Det är en trädgård på en bestämd geografisk plats, Eden. Valet att översätta med ”lustgård” och tala om ett ”paradīs” går tillbaka till den grekiska översättningen av GT. Det hebreiska ordet betyder trädgård, ett ställe där träd och buskar växer.

Går man tillbaka i tiden 3–5000 år visste många var Eden fanns. Det var området mellan Tigris och Euftrat i södra Mesopotamien. Om det verkligen är det området som avses kan inte fastslås, men ingenting i den inledande beskrivningen av trädgården är mytologisk.

Att det är en geografisk plats som beskrivs får även stöd av beskrivningen av de fyra floderna. Om man inser att man ska förstå beskrivningen av floderna så att det är fyra floder som rinner in till Edens område och där sedan som *en* flod rinner vidare faller alla bitar på plats. Det är alltså inte fyra floder som rinner ut med start i Eden utan det är fyra floder som strömmar samman till *en* i Eden. Två av floderna är lätta att identifiera: Euftrat och Tigris, medan för de två andra finns flera alternativ.

Kunskapens träd och livets träd

I denna trädgård fanns dock två speciella träd: kunskapens träd och livets träd. Livets träd nämns endast här och sedan återkommer det i slutet av berättelsen. Med kunskapens träd är det annorlunda, det står i centrum för handlingen. Vad är detta för träd och var är det som Gud egentligen säger om det.

Namnet på trädet är kunskapens träd – gott och ont. I svenska officiella översättningar har man översatt med ”kunskapens träd på gott och ont” eller ”kunskapens träd om gott och ont”. Har man översatt ”på gott och ont” har man tänkt på att kunskap kan användas till både gott och ont. Det är sant, men jag tror inte att det är det som avses.

Har man översatt ”om gott och ont” finns det flera möjligheter att förstå trädets namn. Man kan tänka på att det var människans möjlighet att göra även ont. Det var det enda som var förbjudet. Uttrycket ”gott och ont” kan också förstås som en s.k. merism. Det innebär att det uttrycker ”allt”. Det skulle innebära att människan skulle få all kunskap. Hon skulle bli allvetande.

Jag vill påpeka ett par saker. För det första finns inget ”om” eller ”på” i den hebreiska texten. ”Kunskapens träd - gott och ont” är en korrekt översättning. Notera även att detta är första gången ordet ”ont” förekommer. Hittills har allt varit gott eller mycket gott. Det första trädets namn kan göra för åhöraren är att väcka nyfikenhet. På vilket sätt är trädet både gott och ont? Vari ligger det onda?

Man bör även notera att ordet för ”kunskap” inte är ett ord som endast betyder vishet eller kunskap om något. Det aktuella verbet *jada* används även för att *kunna* göra något, alltså behärska något. T.ex. var Esau en som behärskade, alltså kunde, jakt. Hantverkare från Sidon ”kunde” hugga timmer osv. I dessa fall är det samma ord som används. I Edenberättelsen

används samma ord även för att uttrycka ”inse” när Adam och Eva efter syndafallet inser vad de gjort.

Möjligheterna till tolkning är alltså flera. Man kan också tolka trädets namn så att det är Guds sätt att få kunskap om människan, en kunskap som han i sin allvishet givetvis ändå hade. Men han ville ge dem en möjlighet att välja. Verklig kärlek är alltid frivillig, den måste ha ett val. Vilken väg ska de välja – lydnadens eller upprorets? Älskar de Gud eller älskar de något annat mer?

Jag konstaterar att det viktiga för författaren tydligen inte är att förklara orsaken till trädets namn. Men det han verkligen lyckas med är att lämna åhöraren i ovisshet. Namnet har i tusentals år väckt nyfikenhet. Vad är det för speciellt med trädet? Varför heter det som det gör?

Trädet i sig behöver inte vara något annat än ett vanligt fruktträd. Det är ingenting magiskt över trädet. Men Gud säger något mycket allvarligt om just detta träd: ”Den dag du äter av det ska du sannerligen dö!”. Uttrycket ”den dag” innebär ”när” eller ”om”. Om Adam äter av det kommer han sannerligen att dö.

Med denna information med sig placeras Adam i Edens trädgård för att vårda, bevara och beskydda den. Fortfarande är Adam ensam. Vad som händer därefter behandlar jag i nästa artikel. I den artikeln fokuserar jag framför allt på skapelsetemat och eventuella problem i relationen skapelseberättelse - Edenberättelse.